

Kahden maailman rajalla

TUOTANTOELÄINTEN STANDPOINTIT KIRJALLISUUDENTUTKIMUKSESSA

Helinä Ääri

Standpoint-tutkimuksesta saa välineitä kirjallisuuden tuotantoeläinkuvausten tarkasteluun. Kirjallisuudentutkija Josephine Donovanin huolenpidon estetiikka on merkittävä avaus alistettujen eläinten standpointtien ottamiseksi heitä koskevien kuvausten analyysin lähtökohdaksi. Donovan ammentaa teoriaansa pitkälti Georg Lukácsin standpoint-teoriasta, mutta ei juuri keskustele feministisen standpoint-tutkimuksen kanssa. Artikkelissa ehdotan tuotantoeläinkuvausten tarkasteluun feminististä metodologiaa, joka perustuu Donovanin huolenpidon estetiikan lisäksi muun muassa Sandra Hardingin, Nancy Hartsockin ja Uma Narayanin standpoint-teoretisoinneille. Sovellan ehdottamaani lukutapaa Veera Niemisen *Avioliittosimulaattori*-romaanin (2013) vasikka- ja kanakuvauksiin. Esitän, että tuotantoeläimistä kiinnostuneessa kirjallisuudentutkimuksessa toimii parhaiten sellainen standpoint-määritelmä, joka ottaa huomioon eläinten intressit, vastarinnan, kokemukset ja kokemusperäisen tiedon sekä tutkijan roolin tuotantoeläinten standpointtien muodostamisessa ihmisille ymmärrettäviksi.

AVAINSANAT: HUOLENPIDON ESTETIIKKA, TUOTANTOELÄIMET, STANDPOINT-TUTKIMUS

Eläinkeskeisen standpoint-tutkimuksen lähtökoh-
ta on, että eläimet ovat tietoisia – subjekteja, eivät
objekteja; että he ovat yksilöitä, joilla on omat ta-
rinansa, eivät yhtenäistä massaa; että he eivät pidä
kivusta ja pitävät mielihyvystä; että he haluavat
elää ja kukoistaa; että lyhyesti sanottuna heillä
on tunnistettavia haluja ja tarpeita, joista monet
ovat samoja kuin meillä ihmiseläimillä. (Donovan
2016, 99.)¹

Kirjassaan *The Aesthetics of Care. On the Literary Treatment of Animals* (2016) pitkän linjan ekofeministi ja ekokriitikko Josephine Donovan kuvailee tekemäänsä eläineettistä kirjallisuudentutkimusta käsitteellä *animal-standpoint criticism*. Donovan (2016, 100–101) luonnehtii myös muun muassa ekokriitikko John Simonsia ja J. M. Coetzee'n romaanin fiktiivistä kirjallisuudentutkija Elizabeth Costelloa eläin-standpoint-tutkijoiksi.

Standpointin käsite suomentuu hankalasti. Sanakirjoissa se käännetään yleensä näkökulmaksi, tulokulmaksi tai katsantokannaksi. Standpoint-teorioissa sen merkitys on kuitenkin täsmällisempi. Standpoint-sanalla viitataan siihen, että koska yhteiskunnassa eri asemassa olevat ryhmät havainnoivat yhteiskuntaa erilaisista paikoista käsin, ne saavat yhteiskunnasta keskenään erilaista tietoa. Tieto on standpoint-teorioiden keskeinen käsite. Elina Virokannas (2017, 275) kirjoittaakin standpointeista tietämisen paikkoina, ja Sanna Rojola (2000, 137) luonnehtii standpoint-ajattelua ”sijoittautumisen ja sitoutumisen tietoteoriaksi”. Kristina Rolin (2005, 98) puolestaan toteaa, että standpoint tarkoittaa ”tiettyyn yhteiskunnalliseen asemaan sidottua, tietoisesti omaksuttua näkökulmaa”. Hän käyttää myös sanaa *näkökulmasidonnaisuus* standpoint-tutkimusta kuvattaessaan (Rolin 2005; ks. myös Rossi 2010, 36).

¹ Englanninkielisten tekstien lainausten suomennotkirjoittajan.

Standpoint-teorioihin kuuluu ajatus siitä, että sorretut ryhmät ovat valtasuhteita koskevan tiedon hankkimisen kannalta etuoikeutettuja, koska niihin kuuluvien on helpompi saada kokemuksesta tietoa sorrosta kuin valta-asemassa olevien (Harding 1993, 26; Pels 2004, 273–274). Moninaiset ja osin keskenään ristiriitaiset standpoint-ajattelun muodot nousivat feministisessä tutkimuksessa keskeiseen osaan 1980-luvulla tieteen objektiivisuutta käsittelevässä keskustelussa, joka pysyi vilkkaana vielä seuraavalla vuosikymmenellä. Sen jälkeen standpointin käsite on pulpahdellut esiin harvemmin, mutta monet standpoint-teorioiden ajatukset ovat vakiintuneet peruslähtökohdiksi feministiseen tutkimukseen.

Feministisen standpoint-ajattelun juuret ovat yhtäältä luokkaan liittyviin valtasuhteisiin keskittyneessä marxilaisessa tutkimuksessa. Feministitutkijat totesivat luokan riittämättömäksi näkökulmaksi yhteiskunnallisten valtasuhteiden analyysissä ja lisäsivät mukaan sukupuolen ja pian myös rodun ja etnisyyden. (Harding 2004a, 1–3; Harding 1993, 191.) Toisaalta feministiset standpoint-teoriat nousevat naisliikkeestä ja muista kansalaisliikkeistä (Harding 2004a, 1–3; Matero 2004, 258; Smith 1997, 393–394). Koska standpoint-tyyppistä ajattelua näkee monenlaisissa aktivismiliikkeissä, Sandra Harding (2004a, 3) luonnehtii standpoint-ajattelua orgaaniseksi teoriaksi, joka voi nousta esiin missä tahansa, missä sorretut ihmiset saavat äänensä kuuluviin.

Marxilaisen taustan tärkeyden vuoksi standpoint-teorioista puhuttiin alussa yleensä juuri marxilaisen tai sosialistisen feminismin yhteydessä (Haraway 1988; Hartsock 2004; Weeks 2004), mutta standpointista tuli pian tärkeä käsite myös postkolonialistisessa tutkimuksessa (Collins 1991; Narayan 2004). Standpoint-teoriat kehittyivät osaksi yhdessä intersektionaalisuusajattelun kanssa, jossa erilaisia sorron muotoja, kuten seksismiä, rasismia ja luokkasortoa, käsitellään limittyvinä ja risteävinä ilmiöinä sen sijaan, että keskityttäisiin kuhunkin

erikseen (Lugones & Spelman 1983; ks. myös Saresma 2010, 68).

Intersektionaalisuuden käsitteen yhteydessä on jo suhteellisen pitkään puhuttu lajiin perustuvasta sorrosta yhtenä sorron muotona, ja intersektionaalisuus on noussut keskeiseksi käsitteeksi kriittisessä eläintutkimuksessa (esim. Kappeler 1995; Nocella II ym. 2014).² Standpoint-tutkimuksissa kysymystä lajista ei kuitenkaan juuri ole käsitelty³, ja toisaalta standpoint-tutkimusta on hyödynnetty kirjallisuudentutkimuksessa verraten vähän (Lenz 2004, 101). Siksi Donovanin avaus eläinkeskeisestä standpoint-kirjallisuudentutkimuksesta on merkittävä. Hän määrittelee sitä kirjassaan muutaman sivun verran, mutta yllättäen hän ei viittaa kertaakaan feministisen standpoint-ajattelun tunnetuimpiin nimiin, kuten Sandra Hardingiin, Nancy Hartsockiin, Dorothy Smithiin, Patricia Hill Collinsiin tai Donna Harawayhin. Hän ei mainitse myöskään ekofeministien, kuten Maria Miesin ja Vandana Shivan standpoint-sovelluksia.

Standpoint nousee keskeiseksi käsitteeksi Donovanin kehittämällä uuden esteettisen teorian, feministiseen huolenpidon etiikkaan perustuvan huolenpidon estetiikan⁴ määrittelyssä. Kuitenkin Donovan (2016, 97) standpoint-ajattelusta kirjoitessaan viittaa vain yhteen standpoint-teoreetikkona tunnettuun tutkijaan, marxilaiseen Georg Lukácsiin ja hänen *Geschichte und Klassenbewusstsein* -teokseensa vuodelta 1923. Donovanin huolenpidon estetiikassa on paljon samoja painotuksia kuin muissa feministisissä standpoint-teorioissa, mutta hän ei juuri hyödynnä sitä laajaa tutkimusjoukkoa, jossa standpoint-ajattelua on kehitelty ja sovellettu. ”Animal standpoint” on Donovanin kirjassa käsite, jolla kuvaillaan kriittisen eläintutkimuksen lähtökohtaa: eläinten alistamisen tunnistamista ja heidän omien intressiensä kunnioittamista. Kriittinen eläintutkimus on eläinten sorron vastustamiseen sitoutunutta tutkimusta, ja standpoint-käsitteen avulla Donovan

2 Osa kirjoittajista käyttää intersektionaalisuus-sanan sijaan ja rinnalla sen lähikäsitteitä, kuten ilmaisuja *interlocking oppressions* (esim. Adams 2012) tai *interconnectedness* (esim. Kheel 1995).

3 Ks. kuitenkin Adams 1997.

4 Feministinen huolenpidon etiikka eli hoivaetiikka on etiikan teoria, jossa painotetaan huolenpitoa, kuuntelemista, kunnioittamista ja eettisten kysymysten tilanteisuutta. Huolenpidon estetiikassa sovelletaan huolenpidon etiikkaa taiteen kentällä. (Donovan 2016, 1–11.)

myös tuo esiin yhteyksiä kriittisen eläintutkimuksen ja muiden emansipatoristen tutkimussuuntausten, kuten feministisen ja postkolonialistisen tutkimuksen, välillä.

Vielä vuonna 2006 *Signs*-lehdessä julkaistussa eläimiä ja standpoint-teorioita käsittelevässä artikkelissaan Donovan viittasi myös standpoint-feministeihin, mutta tuli siihen tulokseen, ettei feministisestä standpoint-tutkimuksesta ole juuri apua ”eläinkysymyksen” tarkastelussa. Donovan perustelee väitettään argumentoimalla, että siinä missä Lukács nimeää sorrettujen esineellistämisen ja esineellistetyksi tulemisen kokemuksen kriittisen ajattelun herättäjiksi, feministisessä tutkimuksessa kriittisen ajattelun herättäjänä korostetaan Hartsockin ajattelua seuraillen ruumiillisia kokemuksia ja (käsi)työtä. Donovan toteaa perustellusti, että esineellistäminen on ei-inhimillisten eläinten sorron kannalta keskeisempi käsite kuin työ. (Donovan 2006, 319–320.) Ekofeministisessä eläintutkimuksessa ja muussa kriittisessä eläintutkimuksessa onkin vahva perinne etenkin tuotantoeläinten esineellistämisen tarkastelussa (ks. esim. Adams 2015; Davis 2014).

Haluan kuitenkin kysyä, voisiko feministisellä standpoint-tutkimuksella olla jotain annettavaa kirjallisuustieteen piirissä tehtävälle kriittiselle tuotantoeläintutkimukselle. Tässä artikkelissa kyseenalaistan Donovanin väitteen siitä, ettei feministisestä standpoint-ajattelusta löytyisi välineitä myös eläintutkimukseen. Ehdotan tuotantoeläin kuvausten tarkasteluun metodia, jossa tuotantoeläinten standpointit otetaan analyysin lähtökohdaksi. Ehdottamani lukutapa perustuu Donovanin huolenpidon estetiikan lisäksi muun muassa Hardingin, Hartsockin ja Uma Narayanin standpoint-teoretisointiin.

Aloitan tarkastelemalla monelle standpoint-tutkijalle keskeistä kaksoisnäköalan ajatusta. Sen jälkeen pohdin vastarinnan ja tutkijan työn merkitystä tuotantoeläinten standpointtien muodostamisessa sekä avaan standpoint-käsitteen hyötyjä tuotantoeläimiin keskittyvälle kirjallisuudentutkimukselle. Lopuksi sovellan ehdottamaani lukutapaa lypsytilal-

le sijoittuvan Veera Niemisen *Avioliittosimulaattori*-romaanin (2013) vasikka- ja kanakuvauksiin.

KAKSOISNÄKÖALA

Valistuksen aikana 1600-luvulla alkunsa saanut moderni tiede perustuu ajatukseen havainnon ja havaitсияn erotettavuudesta. Modernin länsimaisen ajattelun mukaan totta on sellainen havainto, joka voidaan tehdä ajasta, paikasta ja havaitсияsta riippumatta. Hyvä tutkimusasetelma on toistettavissa niin, että siitä saadaan samat tulokset, eikä tämä ihanne ole koskenut vain eksakteja luonnontieteitä. Ihannetutkija on mahdollisimman näkymätön, Harawayn sanoin ”huomaamaton tarkkailija”⁵. Hänen ominaisuutensa, halunsa, tavoitteensa ja mielipiteensä eivät vaikuta tutkimukseen. (Haraway 1997, 23–25; Donovan 2016, 13–15; Oinas 2004, 211–212.) Donovan on huomauttanut, että myös kirjailija on modernistisessä estetiikassa ajateltu ulkopuoliseksi, etäältä katselevaksi tarkkailijaksi. Estetiikkaa eli teoksen arvoa ja kauneutta on pidetty irrallisina sekä tekijän eettisestä asennoitumisesta suhteessa olentoihin, joista hän kirjoittaa, että siitä, miten teos vaikuttaa lukijansa käsityksiin hyvästä ja oikeasta. Etiikan erottamista estetiikasta on perusteltu luonnontieteellisellä objektiivisuudella. (Donovan 2016, 13–23, 36, 50–52.)

Mahdollisuutta täysin erottaa havainto havaitсияsta on kuitenkin kyseenalaistettu sekä luonnontieteissä (esim. Barad 2003; Haraway 1997) että yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä. Erityisen hankalaa huomaamaton tarkkailijuus on silloin, kun tutkitaan valtaa, ja tähän hankaluuteen standpoint-teoriat pyrkivät tuomaan helpotusta. Toisaalta modernin objektiivisuuskäsityksen haastaminen altistaa relativismille, eli käsitykselle, jonka mukaan kaikki on näkökulmasidonnaista eikä kukaan voi todella tietää mitään muusta kuin omasta kokemuksestaan. Feministisessä standpoint-keskustelussa olennaista on ollut rakentaa sellaisia tutkimuksen tapoja, joissa voitaisiin sekä ottaa huomioon erilaiset tietämisen paikat että edelleen sanoa jotain todesta. Eräät tärkeimmistä tähän ongelmaan standpoint-

5 Sanna Rojola (2000) on suomentanut Harawayn *modest witness* -käsitteen huomaamattomaksi tarkkailijaksi, mutta myös suomennosta ”vaatimaton todistaja” on käytetty (esim. Holopainen & Helama 2014).

keskusteluissa esitetyistä ratkaisuehdotuksista ovat Harawayn tilanteisen tiedon (*situated knowledges*) epistemologia ja Hardingin teoria vahvasta objektiivisuudesta (*strong objectivity*). Molemmissa muistutetaan, ettei tutkijan tietämisen paikan huomiotta jättäminen palvele aitoa objektiivisuutta (Haraway 1988; Harding 2004b).

Standpoint-teoriat on kehitetty metodiksi valtasuhteiden analyysiin. Ne eivät ole teorioita tietämisestä yleensä. (Collins 1997, 375–377; Haraway 1997, 198–199.)⁶ Dick Pels määrittelee kaiken standpoint-ajattelun lähtökohdaksi sen, että hierarkkisesti järjestäytyneessä, konfliktien leimaamassa yhteiskunnassa ”kaikkea ei voi nähdä kaikkialta” (Pels 2004, 274; ks. myös Haraway 1988, 582–583). Kullakin yhteiskunnan jäsenellä on sosiaalisista hierarkioista väistämättä vain osittaista tietoa, eli kokonaisnäkemys vallasta ei ole kenenkään yksittäisen yksilön ulottuvilla (Harding 1991, 59). Alison Jaggar määrittelee standpointin yhteiskunnalliseksi positioksi, josta käsin tietyt todellisuuden piirteet tulevat näkyviin ja toiset jäävät tuntemattomiksi (Jaggar 2004, 60; ks. myös Intemann 2015, 264–265; Wylie 2004, 343). Tällaista jokaisen näkökulman osittaisuutta painotetaan monissa tieteenkritiikin muodoissa. Donovanin huolenpidon estetiikassa ajatus havainnon ja havaitsijan erottamattomuudesta on läsnä jo teorian pääväitteessä: etiikkaa ja estetiikkaa ei voi erottaa toisistaan, eivätkä tekijä ja lukija koskaan ole vain ulkopuolisia tarkkailijoita.

Standpoint-teorioiden erityispiirre tieteenkritiikin kentällä on kuitenkin sen korostaminen, että hierarkkisesti järjestyneessä maailmassa sorretun positio tuo epistemologista etumatkaa valtasuhteiden tarkasteluun. Monen standpoint-tutkijan mukaan tämä johtuu siitä, että alistettu on yhteisössä usein eräänlainen välissä olija (Sandoval 2004, 198–199) tai ”ulkopuolinen sisäpuolella” (*outsider within*, Collins 1986). Alistetuilla ryhmillä on oma kulttuurinsa, jonka ryhmään kuuluvat oppivat. Arjessa selviäminen

uitenkin vaatii, että he oppivat tuntemaan myös hallitsevan ryhmän kulttuurin ja käyttäytymään sen vaatimalla tavalla. Näin alistetuille kertyy herkästi enemmän – tai ainakin monipuolisemmin – käytännön tietoa kuin valta-asemassa oleville (Wylie 2004, 339). Heille kehittyy tiettyihin aiheisiin kaksoisnäköala (*double vision*, Narayan 2004, 221–223). Esimerkiksi naiset tekevät keskimäärin miehiä useammin töitä sekä kotona että kodin ulkopuolella, ja tämä tarjoaa laajemman näköalan työhön (Hartsock 2004, 42).

Standpoint-teorioiden väitteen sorretun position epistemologisista eduista voi tiivistää ilmaisuun *vähemmän osittainen näkökulma suhteessa johonkin tiettyyn kysymykseen tai kätevä paikka tiettyjen kysymysten tarkasteluun* (Hirschmann 2004, 322; Jaggar 2004, 56–57). Sorretuksi tulemisesta ei automaattisesti seuraa erityislaatuista kykyä tuottaa tietoa, vaan se tarjoaa tiettyjä *mahdollisuuksia* tuottaa tietoa vallasta. (García Selgas 2004, 298; Harding 2004b, 132; Harding 2004a, 8–9; Hartsock 2004, 39; Hirschmann 2004, 320; Jaggar 2004, 61–64). Fernando García Selgas (2004, 298) kirjoittaa, että marginaalisoidut elämät tarjoavat tutkimukselle lähtökohtia ja ongelmia, mutta eivät ratkaisuja. Kuka tahansa voi tuottaa tietoa mistä tahansa valtasuhteesta, mutta toisilla on paremmat mahdollisuudet tutkia tiettyjä valtasuhteita kuin toisilla (Narayan 2004, 220). Narayanin mukaan voimme väittää, että

sorretuilla on *helpommin ja todennäköisemmin* kriittisiä näkemyksiä heitä koskevasta sorrosta kuin heillä, jotka elävät näiden rakenteiden ulkopuolella. He, jotka todella kokevat luokkaan, rotuun tai sukupuoleen perustuvaa sortoa, ovat kohdanneet sorron aiheuttamia ongelmia monenlaisissa tilanteissa. (Narayan 2004, 220.)

Haraway (1988, 583–584) taas painottaa monia muita standpoint-teoreetikkoja enemmän jokaisen standpointin osittaisuutta⁷, mutta hänkin katsoo,

6 Tämä painotus ei läpäise kaikkien standpoint-feministien kirjoituksia. Osa puhuu enemmän epistemologiasta yleisellä tasolla esittäen kysymyksiä esimerkiksi tietämisen ja totuuden luonteesta (esim. Hekman 1997). Tästä jaottelusta ks. Intemann 2015, 262–263.

7 Donna Harawayta kuvataan toisinaan standpoint-tutkijaksi ja toisinaan standpoint-feminismin kriitikoksi. Harawayn tilanteisen tiedon epistemologiaa käsitellään välillä feminististen standpoint-teorioiden haastajana (esim. García Selgas 2004, 304–305; Rojola 2000, 155) ja toisinaan taas standpoint-teorian muotona tai kehittelynä (esim. Bracke & Puig

että periferioista ja syvyyksistä näköala on parempi kuin valta-asemista käsin.

VASTARINTAA TEKEVÄT TUOTANTOELÄIMET

Tuotantoeläimille kertyy sellaisia kokemuksia monilajisessa yhteisössä elämisestä, joita ihmisille ei kerry. He elävät yhteisömme periferioissa varsin konkreettisesti – suurin osa heistä elää suljetuissa sisätiloissa, joissa vain harvat ihmiset ja muut eläimet käyvät, eivätkä he juuri pääse vaikuttamaan heitä koskevaan päätöksentekoon. He kokevat spesististä eli lajiin perustuvaa sortoa ja kohtaavat sen aiheuttamia ongelmia monenlaisissa tilanteissa.

Periferioistaan käsin tuotantoeläimillä on kaksoisnäköala eläintuotantoon. Esimerkiksi broilerin on kasvaessaan toisaalta opittava elämään sosiaalisina lintuina kananpoikasyhteisössä. Toisaalta heidän on opittava muun muassa juomaan vesinipoista, eli heidän on hankittava taitoja, joita ihmisten rakentamassa, kanan luonnollisesta elinympäristöstä voimakkaasti poikkeavassa hallissa eläminen vaatii. Samantapainen kaksoisnäköala, asema oman lajin ja ihmislajin välissä, on kaikilla ihmisten kanssa elävillä kesyillä eläimillä. Esimerkiksi koirien on yleensä osattava sekä toimia ihmisyhteisössä että hallittava koirien välisiä tapoja.

Kaksoisnäköalan teoretisointi on standpoint-ajattelun keskeisintä antia marginalisoitujen ryhmien tutkimukselle (Lenz 2004, 100–101). Kaksoisnäköala syntyy kahden maailman rajalla elämisestä (hooks 1989). Se on sellaisten ryhmien näköala, jotka ovat mukana vallitsevissa kulttuurisissa käytännöissä, mutta eivät voi täysin osallistua niihin (Lenz 2004, 99). Koska tuotantoeläimet ovat juuri tällainen ryhmä, kaksoisnäköalan käsitteestä on apua heitä koskevassa tutkimuksessa.

Moni standpoint-tutkija on kuitenkin korostanut, ettei pelkkä sortokokemuksista muodostunut

näköala vielä ole standpoint. Sorretulla ei automaattisesti ole laajempaa kokonaisnäkemystä sorrosta kuin muilla (Haraway 1988, 584; Narayan 2004, 221–223). Kirjallisuudentutkija Brooke Lenz (2004, 98) kirjoittaakin, ettei standpoint ole näkökulma tai kokemus, vaan näkökulman tai kokemuksen ymmärtäminen osana laajempaa sosiaalista järjestelmää. Tähän kokemusten suhteuttamiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin puolestaan tarvitaan tutkimusta. Feministisessä standpoint-tutkimuksessa marginalisoitujen kokemukset ovat ajattelun lähtökohta (Harding 1991; Puig de la Bellacasa 2017, 58; Smith 1997), ja tutkimuksen tavoitteena on Dorothy Smithin (1997, 396) mukaan saavuttaa laajempaa tietoa kuin se, mitä kukaan voi arjessaan koota.

Marginaalissa elämisen muodostaman näköalan ja kokemusten analyysin lisäksi jotkut feministitutkijat liittävät standpointin käsitteeseen sorron vastustamisen. Hartsockin (2004, 48) mukaan standpoint on saavutus, johon päästään sortokokemusten analyysillä ja poliittisella kamppailulla sorron lopettamiseksi. Kathi Weeks (2004, 188) puolestaan määrittelee standpointin ”kollektiiviseksi projektiksi, joka on sekä feministisen kamppailun väline että tuotos”. Poliittinen vastarinta on syytä ottaa mukaan standpointin käsitteen määritelmään myös tuotantoeläinten standpunkteista puhuttaessa, sillä tuotantoeläimet itse usein kamppailevat sortoaan vastaan pyrkimällä pakenemaan, rimpuilemaan tai muuten vastustamaan heihin kohdistuvaa väkivaltaa (esim. Colling, Parson & Arrigoni 2014, 65).

MIKSI PUHUA TUOTANTOELÄINTEN STANDPOINTEISTA?

Donovan käyttää standpoint-sanan synonyyminä sanoja näkökulma (Donovan 2016, 97, 111 ja 190) ja ääni (emt. 97). Hän kirjoittaa, että eläimiä tarkastelevan standpoint-tutkijan tehtävä on omaksua eläinkeskeinen näkökulma (emt. 95–96). Suhtees-

de la Bellacasa 2004, 310–311; Harding 2004b; Hekman 1997, 352–353; Rolin 2005, 100; Wylie 2004, 343–344). *The Oxford Handbook of Feminist Theory* -kirjan standpoint-ajattelua käsittelevässä artikkelissa Kristen Intemann (2015) taas ei viittaa Harawayhin ollenkaan, mutta käyttää silti ilmaisuja *the situated-knowledge thesis* kuvatessaan yhtä feminististen standpoint-teorioiden lähtökohtaa. Haraway (1988) itse on kritisoinut etenkin joidenkin standpoint-kirjoitusten essentialismia, mutta ammentanut paljon Hardingin vahvan objektiivisuuden ajatuksesta (Haraway 1997, 36–37) ja todennut myös olevansa jatkuvassa velassa Hartsockin muotoilulle ei-essentialistisesta feministisestä standpoint-teoriasta (emt. 304–305).

sa moniin muihin feministisiin standpoint-tutkijoihin Donovan ei siis määrittele standpointin käsitettä kovin tarkasti. Hänen ohjeensa standpoint-tutkijoille ja aktivisteille kuitenkin tarkentavat sitä, mihin kaikkeen hän käsitteellä viittaa:

Huolenpidon etiikan tai standpoint-ajattelun soveltaminen eläinetiikassa – tarkoittaa eläinten ”äänen” kuuntelemista, sitä, että kuulee heidän katsantokantansa järjestelmästä, joka sortaa heitä. – On myös selvää, että eläinten ihmisedustajien on artikuloitava eläinten standpoint, joka on koottu lajienvälisessä dialogissa heidän kanssaan. Edustajien pitää todistaa, että eläimet eivät halua joutua teurastetuiksi ja kohdelluiksi kivuliailla ja riistävillä tavoilla. (Emt. 98.)

Donovanin maininta teurastamisesta viittaa tuotantoeläimiin. Se, mitä standpoint voi tuotantoeläinten kohdalla tarkoittaa, vaatii kuitenkin täsmentämistä. Kun kirjoitan tuotantoeläinten standpunkteista, tarkoitan ensinnäkin heidän kokemuksiaan ja niiden myötä kertynyttä kokemuseräistä tietoa siitä, millaista eläintuotannossa on elää. Kokemukset eläintuotannossa käytetystä vallasta muodostavat heidän kaksoisnäköalansa siihen. Toiseksi sisällytän standpointin käsitteeseen heidän intressinsä välttää kipua, kärsimystä ja kuolemaa ja tavoitella elämistä ja kukoistamista. Tulkitseen, että Donovan tarkoittaa kutakuinkin näitä seikkoja kirjoittaessaan eläinten standpunkteista näkökulmina.

Kolmanneksi sisällytän Hartsockia ja Weeksiä seuraten tuotantoeläinten standpointteihin heidän kamppailunsa sorron lopettamiseksi, eli esimerkiksi paot ja niiden yritykset. Tästä Donovan ei puhu standpointin yhteydessä suoraan, mutta hänen ilmaisunsa ”eläimen ’ääni’” voidaan ymmärtää viittaavan myös poliittiseen kamppailuun.

Neljänneksi sisällytän tuotantoeläinten standpointtien käsitteeseen tutkijan tehtävän muodostaa standpointit ihmisille ymmärrettäviksi. Donovanin seuraten tuotantoeläimiä tarkastelevan standpoint-tutkijan tehtäväksi tulee ottaa selvää eläinten kokemuksista ja intresseistä niin, että ne

saadaan mukaan tutkimukseen, ja analysoida niitä. Standpoint-tutkijan tehtävä on myös tunnistaa tutkittaviensa oma kamppailu ja tukea sitä heidän liittolaisenaan (Harding 2004b, 135). Lisäksi tuotantoeläinten standpunkteista on puhuttava monikossa, sillä eri lajien ja yksilöiden kohdalla vaihtelevat niin kokemukset kuin sekin, mitä intressi kukoistavaan elämään käytännössä tarkoittaa.

Sosiologi Dick Pels (2004, 277) on todennut, että vaikka feministisen standpoint-tutkimuksen painopiste alussa oli nimenomaan naisten elämissä, tutkimuksessa alettiin pian ja yhä useammin puhua marginaalisista elämisistä.⁸ Pels (2004, 278) päätyykin toteamaan, että pohjimmiltaan standpoint-teoriat eivät tarjoa niinkään luokan, sukupuolen tai rodun epistemologiaa kuin yleisemmän vieraan epistemologian (*social epistemology of the stranger*).

Pelsin (2004, 287) mukaan nimenomaan kaksoisnäköala, muun muassa Collinsin, Narayanin, bell hooksin ja Chela Sandovalin tarkastelema välissä olijan positio, on se paikka, josta käsin laajin tiedontuotanto on mahdollista. Epistemologista etua ei tuo sorrettuus sinänsä, vaan se, että sorretuksi joutuminen ajaa marginaaliin, välissä olijaksi. Kaksoisnäköalan ajatus puuttuu Donovanin eläinkeskeisestä standpoint-teoretisoinnista, mutta esitän, että juuri se on feminististen standpoint-teorioiden keskeisintä antia ei-inhimillisten eläinten kokemusten ja kokemuseräisen tiedon tutkimiseen. Vieraan epistemologia on sovellettavissa yli lajirajojen.

Tuotantoeläinten standpointtien ottaminen heitä käsittelevän tutkimuksen lähtökohdaksi auttaa meitä ymmärtämään heidät aktiivisina subjekteina, joilla on omia haluja ja tarpeita sekä omia kokemuksia ja niihin perustuvaa tietoa ja jotka kamppailevat välttääkseen kipua ja kärsimystä.

Tuotantoeläinten standpointtien tarkastelu auttaa tutkijaa muistamaan, ettei tuotantoeläin ole koskaan vain ihmisten määrittämä. Broileri tai lihasika eivät ole vain elintarvikkeiden raaka-ainetta. He eivät ole vain kärsiviä olentoja vaan myös poliittisia toimijoita.

⁸ Pels (2004, 277) näkee feministisen tutkimuksen laajentaneen standpoint-ajattelua myös sikäli, että marxilaisesta ajatuksesta vieraantuneesta työstä (*alienated labour*) on laajennettu ajattelua vieraantumiseen sinänsä (*alienation as such*).

HUOLENPITO JA KUUNTELEMINEN

Huolenpito on keskeinen käsite monissa niistä standpoint-tutkimuksista, joilla on paljon annettavaa tuotantoeläintutkimukseen (Puig de la Bellacasa 2017, 58–59; Collins 1991, 215–219; Donovan 2006, 306–307; Ruddick 2004). Donovan (2016, 98) samastaakin standpoint-ajattelun feministiseen huolenpidon etiikkaan käyttämällä esimerkiksi ilmaisua ”care/standpoint-theory”. Tieteenutkija María Puig de la Bellacasa puolestaan nostaa huolenpidon keskeiseksi tekijäksi standpointtien muodostumisessa. Hän kirjoittaa, että standpointteja voi sanoa visioiksi siitä, mitä voisi olla. Nämä visiot mahdollistuvat, kun kiinnostumme ja huolehdimme jostakin niin, että tapamme havainnoida, ajatella ja toimia muuttuvat. Huolenpito mahdollistaa kiinnostumista niistäkin kysymyksistä, joita ei normatiivisesti pidetä kiinnostavina. Näin huolenpito häiritsee ja horjuttaa epistemologisia normeja. (Puig de la Bellacasa 2017, 59.)

Standpoint-ajattelun ytimessä on kysymys siitä, mitä asioita pidetään tärkeinä ja mielenkiintoisina, siis tutkimisen arvoisina. Erilaiset havainnoinnin, huolenpidon ja tietämisen paikat johtavat siihen, että *toiset huomaavat kysyä erilaisia kysymyksiä kuin toiset*. Tuotantoeläimiin kohdistuva huolenpito saa kiinnostumaan heistä. Se saa ihmettelemään muun muassa sitä, miksi eläinten kärsimys usein sivuutetaan tai torjutaan sellaisessakin kirjallisuudessa, joka sisältää mainintoja kärsivistä eläimistä – kysymys, jonka Donovan (2016, 99) nostaa huolenpidon estetiikassa keskeiseksi. Tuotantoeläinten standpointtien ajattelu ohjaa tuotantoeläinkuvauksia lukavaa kirjallisuudentutkijaa tarkastelemaan sitä, miten kuvaus ottaa huomioon todellisten eläinten elinolosuhteet ja heidän kokemuksensa.

Toisten kuunteleminen on keskeistä sekä huolenpidon etiikassa että feministisessä standpoint-tutkimuksessa (Puig de la Bellacasa 2017; Rojola 2015, 163–164). Etenkin ei-inhimillisiä eläimiä tutkittaessa kuuntelemisella voidaan tarkoittaa paitsi ääntelyn, myös esimerkiksi eleiden ja kehon lämmön muutosten tarkkailua. Eläintutkimus tuokin feministisen standpoint-tutkimuksen perinteeseen vahvaa ymmärrystä siitä, että toisen kuuntelemisessa on kyse muustakin kuin sanoista (ks. esim. Adams & Socha 2012, 166).

Donovan korostaa kuuntelemista myös huolenpidon estetiikassa, joka vaatii sekä eläimiä kuvaavia kirjailijoita että tutkijoita kuuntelemaan eläimiä ja sitoutumaan heihin sekä kohtelemaan heitä subjekteina. Tämä edellyttää huomion kiinnittämistä kuvattaviin, tutustumista heihin ja heidän maailmansa opettelua. (Donovan 2016, 10–11, 73, 92–93, 216; ks. myös Vance 1995, 178–179, 182–185.) Hyvin samanlaisia sorrettujen ryhmien standpoint-tutkimuksen käytäntöjä koskevia ohjeita ovat antaneet myös Sandra Harding (2004, 135) sekä Maria Lugones ja Elizabeth Spelman (1983, 579–580). Lugones ja Spelman (1983, 580) muistuttavat myös, että standpoint-tutkijan on hyväksyttävä mahdolliset kuulumattomuuden tunteet ja ”se, että sinun maailmasi tulee läpikotaisin häiriytyksi, kritisoiduksi ja tutkituksi heidän näkökulmastaan käsin, joita maailmasi on vahingoittanut”.

Myös Donovanin ohje kirjailijalle kannustaa asettamaan itsensä sivuun. Donovan (2016, 93) neuvoo kirjailijaa kuuntelemaan kuvattaviaan ja ”välttämään nämä äänet niin kirjaimellisesti kuin suinkin, mimeettisesti, olemaan muokkaamatta niitä oman esteettisen suunnitelman mukaan”. Tutkijan tehtävä taas on tuoda esiin niitä ääniä, jotka kirjallisuudessa on vaiennettu. Esimerkiksi juuri ei-inhimillisten eläinten kokemusten ja näkökulman nostaminen keskiöön on Donovanin mukaan osa kirjallisuuden tutkimuksen tarkoitusta. (Emt. 95–97, 216.) Kuuntelemisen ja huolenpidon poliittisuuden korostaminen on yhteistä Donovanille ja monelle muulle feministisiin standpoint-keskusteluihin osallistuneelle, kuten Puig de la Bellacasalle ja Hardingille.

AVIOLIITTOSIMULAATTORI JA VASIKOIDEN STANDPOINT

Seuraavaksi sovellan ehdottamaani tuotantoeläinten standpointin analyysin lähtökohdaksi ottavaa lukutapaa kahteen tuotantoeläinkuvauksen Vee-ra Niemisen esikoisteoksessa *Avioliittosimulaattori* (=A). Romaani kertoo itäsuomalaisesta Ainosta ja länsisuomalaisesta Jussista, jotka kertomuksen alussa rakastuvat ensisilmäyksellä ja alkavat heti suunnitella avioliittoa ja lapsia. Jussin koti on maitotila, jota asuvat myös hänen isänsä Unto, veljensä Jaako ja setänsä Erkki. Aino muuttaa kesällä kuukau-

dekse tilalle ”tunnustelemaan loppuelämänsä”, ja tuon kuukauden aikana hän oppii paljon uutta paitsi Jussista ja tämän perheestä, myös maidontuotannosta. Humoristinen kertomus sijoittuu nykyaikaan.

Kertomuksessa on mukana lukuisia tuotantoeläimiä, eniten nautoja, mikä tekee siitä mielenkiintoisen analysoitavan tuotantoeläinten standpointeista kiinnostuneelle lukijalle. *Avioliittosimulaattori* on myös ollut hyvin suosittu – vuoden 2020 alkuun mennessä siitä on otettu muutama painos sekä tehty äänikirja, e-kirja ja selkokirja. Se on sovitettu myös näytelmäksi, jota on esitetty useissa teattereissa. Romaanin sisältämät kuvaukset 2010-luvun maidontuotannosta ovat siis saavuttaneet monia lukijoita.

Yksi kirjan keskeisistä nautoja käsittelevistä kohtauksista sijoittuu Ainin ja Jussin tutustumiskauden puoliväliin. Silloin tilan vasikat nupoutetaan, eli heidän sarvenaiheensa poltetaan niin, etteivät sarvet kasva. Minäkertoja Aino oppii, että nupoutuksessa on erilaisia käytäntöjä:

Jotkut kuulemma nupouttavat vasikoita vieläkin itse, mutta Jokikunnan tila on sitoutunut johonkin lehmien hyvinvointiohjelmaan, joka takaa tilalle isommat EU-tuet ja vasikoille kivuttomamman nupoutuksen. Kipittelen uteliaana miesväen perässä navetalle, vahtimaan ettei kukaan satuta minun suloisia limakieliani. (A 137.)

Nupoutusta Aino havainnoi näin:

Vasikka saa rauhoitteen, sitten odotetaan hetki, että se on puolitajuton. Lääkäri laittaa sarvenseudulle jotain puudutusta. Erkki ojentaa kuumennettua nupoutusraudan, jonka tämä hintelä naikkonen painaa ronskilla otteella vasikan päälakeen. Vasikka ei näytä juuri välittävän. – –

Yhteensä viisi vasikkaa nupoutetaan. Pari niistä ei meinaa talttua rauhoitteella, ja Jussi menee Unton kaveriksi pitelemään niitä aloillaan. Tämä on varmaan ollut melkoista touhua ilman rauhoitteita ja puudutusta. Vasikat saavat vielä kipulääkepistokset, ja eläinlääkäri jättää Erkille niiden seuraavien päivien lääkeannokset. Mietin, että pikkuammuilla mahtaa olla melkoinen päänsärky kun ne tuosta tokkurasta selviävät. (A 138–139.)

Vasikoista kiinnostuneen lukijan huomion kiinnittää nupoutuskuvauksen fyysisyys. Katkelmassa puhutaan suoraan vasikoihin kohdistetusta vallankäytöstä: Lääkäri painaa nupoutusraudan ”ronskilla otteella vasikan päälakeen”, ja paria vasikkaa menään ”pitelemään aloillaan”, kun he eivät ”meinaa talttua”. Aino ennakoi vasikoiden päänsärkyä ja luonnehtii heidän oloaan ”tokkuraksi”. Kertoja Aino tekee selväksi, että jos halutaan minimoida nautojen riski vahingoittaa toisiaan tai ihmisiä sarvillaan, maidontuotanto vaatii tällaista väkivaltaa. Vasikoille, joihin Aino on kiintynyt, aiheutetaan voimakasta kipua, vaikka sen määrään pystytäänkin lääkkeillä vaikuttamaan.

Kuvauksella on mahdollisuus hätkähdyttää ja häiritä lukijaa. Jokikunnan maitotila on romaanissa ennen kaikkea hauskan rakkautta ja kulttuurieroja käsittelevän ihmissuhdekertomuksen miljöö, eikä se siten juuri pakota lukijaansa ajattelemaan eläinten käyttöön liittyviä eettisiä kysymyksiä, mutta yhtäkkiä kertomuksen katkaisee kuvaus väkivallasta niitä vasikoita kohtaan, joita on kirjassa jo pariin kertaan kuvailtu suloisiksi, läheisyyden- ja suojelunhalua herättäviksi olennoiksi. Vasikat ja heihin kohdistuva väkivalta ovat hetken kohtauksen keskiössä.

Kerronnan humoristisuus kuitenkin pehmentää kohtauksen häiritsevyyttä. Aino luonnehtii eläinlääkärinä leikkisän karikatyyrisesti ”hinteläksi naikkoseksi”, kuvaa vakavien palovammojen aiheuttamista ilman puudutusta ”melkoiseksi touhuksi” ja vasikoita ”pikkuammuiksi”. ”Melkoinen päänsärky” ”tokkurasta” selviämisen jälkeen taas assosioituu inhimilliseen krapula-aamuun.

Toinen seikka, joka estää väkivaltaa häiritsemästä ihmissuhdekertomusta liikaa, on se, että kohtauksen kertoja ja fokalisoija on Aino. Pelkästään Ainin havainnot ja tulkinnat välittävät lukijalle vasikoiden nupoutukseen liittyvän standpointin: heidän halunsa välttää kipua, heidän kokemuksensa väkivallasta ja kamppailunsa sitä vastaan. Kun Aino toteaa, ettei pari vasikkaa ”taltu” rauhoitteella, hän samalla implisiittisesti ilmaisee, etteivät he halua saada palovammoja. Vasikka, jota rauhoitusaine ei rauhoita, kokee nupoutustilanteessa pelkoa (Mustikka 2011, 2), joka kuitenkin jää kohtauksessa piiloon, kun Aino puhuu vain talttumisesta.

Avioliittosimulaattorin nupoutuskohtaus myös

käsittelee kiinnostavalla tavalla tuotantoeläimiin kohdistetun huolenpidon kulttuurisia sääntöjä. Jo kohtauksen alussa Aino kuvailee ironisesti omaa vasikoita kohtaan kokemaansa huolta: hän ”kipittelee miesväen perässä” navettaan ”vahtimaan”, ettei kukaan ”satuta hänen suloisia limakieliään”. ”Miesväen perässä kipitteleminen” korostaa Ainon naiseutta ja liittää samalla myös vasikoihin kohdistuvan huolenpidon feminiinisyyteen. ”Suloiset limakielet” omistusliitteen kera taas on hellittelysään liioitteleva.

Voimakkaammin huolenpito kuitenkin nousee kohtauksen aiheeksi nupoutuksen aikana. Ilmasa alkaa haista palaneelta karvalta, ja Jussi ja hänen isänsä katsovat Ainoa arvioivasti. Aino pohtii,

[l]iekö edellinen morsianehdokas pyörtnyt tässä kohtaa tai alkanut kirkua, ettei söpöläistä saa kioduttua kuumalla raudalla. Alan kiusallani hymyillä pirullisesti.

– Siitäs sait, sanon vasikalle.

Eläinlääkäri kääntyy katsomaan minua ja tuijottaa hetken ennen kuin painaa raudan toiseen sarventynkään.

– Ja siitä, sihahdan. (A 138.)

Ainon kuvitelma hänen roolissaan eli ”morsianehdokkaana” mahdollisesti esitetystä huolenpidon ilmauksesta näyttäytyy yliampuvana ja naurettavana. Siksi hän ei varmuuden vuoksi ilmaise huolta ollenkaan, vaan toimii päinvastoin ja esittää nauttivansa nähdessään, kun vasikoille tehdään palovammoja. Ainon julmuusperformanssi ei liity vasikoihin, vaan on osa hänen ”morsianehdokkuuttaan” – se on väline ihmisten välisissä suhteissa, joiden näin muistutetaan olevan *Avioliittosimulaattorin* varsinainen aihe. Kyse on pikemminkin Ainosta, Jussista ja Untosta kuin vasikoista ja heihin kohdistetusta väkivallasta tai huolenpidosta.

Ehdottamallani lukutavalla *Avioliittosimulaattorin* nupoutuskohtaus tulee luetuksi kauno-kirjallisena kuvauksena todellisten vasikoiden nupoutus-standpointista. Romaanin maininta talt-

tumattomista, aloillaan pideltävistä vasikoista viittaa vasikoiden intressiin välttää nupoutus ja vastarintaan, jota he tekevät. Ainon miete vasikoiden tulevasta päänsärystä viittaa nupoutettaville vasikoille kertyvään kokemuseräiseen tietoon nupoutuskivusta. Lisäksi tuotantoeläinten standpointeille sensitiivinen lukutapa saa kiinnittämään huomiota siihen, miten huumori ja fokalisaatio ohjaavat *Avioliittosimulaattorin* lukijaa sivuuttamaan vasikoiden intressit, kokemukset ja kamppailun.

MITÄ TEHDÄ RUOKAKUVAUSTEN KANSSA?

Eläimet sivuuttava tulkintaperinne ei ole ainoa haaste, kun yritetään soveltaa feminististä stand-point-ajattelua kirjallisuuden tuotantoeläinten tutkimiseen. Eläinkeskeisen standpoint-teorian ydin on kehotus ottaa huomioon eläinten kokemuksia ja intressejä (Donovan 2016, 98–99) sekä kamppailua. Tuotantoeläinten kohdalla tämä on kuitenkin vaikeaa siksi, että useimmiten kuvaukset heistä ovat kuvauksia kuolleista tuotantoeläimistä. Esimerkiksi kaunokirjallisuuden broilerimaininnoista saa vain vähän vihjeitä siitä, millaista on elää broilerina, mutta kylläkin monipuolisen käsityksen erilaisista tavoista valmistaa kanaruumiista ruokaa sekä tilanteista, joihin kananpoikasten syöminen sopii. Kirjallisuus toistaa ja vahvistaa käsityksiämme tuotantoeläimistä olentoina, joiden kiinnostavuus on ennen kaikkea siinä, että heitä voi syödä.

Tuotantoeläinten lihan käsittelyyn ja syömiseen viittaavia kohtia on myös *Avioliittosimulaattorissa*. Pian saapumisensa jälkeen Aino oppii, että tilan miesten perhetuttu Kaisa hoitaa tilalla siivouksen ja ruoanlaiton. Kaisa tekee ruokaa aina viikoksi kerrallaan ja pakastaa osan. Aino tuntee yhtäältä, että koska hän on nyt nainen talossa, hänen pitäisi laittaa ruokaa, mutta toisaalta hän ei pidä ruoanlaitosta eikä tiedä, haluaisivatko muut edes muuttaa ruokarutiineja.

Kerran Aino kuitenkin yrittää lämmittää Kaisan pakastamaa kanakeittoa perheelle, mutta keitto palaa kattilan pohjaan ja samalla perunanpalat muuttuvat limaisiksi. Aino tuntee itsensä epäonnistuneeksi:

Jussi tulee ensimmäisenä sisälle ja näkee kertavilkaisulla että minä kiehun enemmän kuin kana-keitto.

– Mikäs sulle tuli? se kysyy.

– Nyt tää saatanan soppaki meni liisteriksi. (A 225.)

Mitä tuotantoeläinten standpointista kiinnostuneen lukijan pitäisi tällaisen kohtauksen kanssa tehdä? Miten kuunnella eläinten ääntä, kun lukee maininnan kanakeitosta?

Esitän, että tällaisten tekstien kohdalla esittelemäni standpoint-lähestymistapa kannustaa kiinnittämään huomiota ennen kaikkea kolmeen aiheeseen: tuotantoeläimen vaientamiseen, spesismiin eläintuotannossa sekä siihen, miten eläinten syöminen kytkeytyy muihin vallankäytön muotoihin.

Vaihtamisen huomioiminen on yksinkertaisimmillaan sen ymmärtämistä, että maininta eläimen ruumiista valmistetusta ruoasta on maininta eläimestä (Adams 2015, 20–21). Aina, kun jossakin kirjoitetaan eläinperäisistä ruoista, kirjoitetaan siinä samalla eläimistä, jotka on kasvatettu ja tapettu ruokaa varten. Kanakeittomaininta on viittaus väkivaltaan kanoja – tässä tapauksessa broilereita – kohtaan. He ovat ainutkertaisia yksilöitä, vaikka emme heistä sellaisina paljon tiedäkään. Heillä on ääni, vaikkemme sitä kuulisikaan. Heidän elämänsä sivuuttaminen ja pelkästä ruoasta puhuminen on tavallista, mutta ei neutraalia. Kanat voivat fiktiossa esiintyä yhtä hyvin henkilöhahmoina kuin ruoan raaka-aineina.

Standpoint-tutkijat korostavat yksilöiden kokemusten käsittelyä osana laajempaa sosiaalista järjestelmää (esim. Collins 1997; Smith 1997). Järjestelmänä eläintuotanto pohjaa spesismille eli ajatukselle siitä, että yksilön arvo perustuu hänen lajiinsa. *Avioliittosimulaattorin* kanakeittomaininta ei kerro vain yksittäisistä väkivaltaisen elämän eläneistä kananpoikasista, vaan se viittaa myös broilerintuotantoon kokonaisuutena. Eläintuotanto on mahdollista, koska yhteiskunnassa vallitsee spesistinen ideologia, jonka mukaan kanoilla, sioilla, naudoilla, kirjohilla ja muilla tuotantoeläimillä ei ole juuri arvoa tuntevina yksilöinä. Siksi teksti, jossa eläintuotannosta puhutaan myönteiseen tai neutraaliin sävyyn

esimerkiksi ruokia kuvaamalla, ylläpitää eläintuotantoa (Donovan 2016, 50), vaikkei se olisi kirjoittajan tavoitteena.

Eläinten syöminen kytkeytyy monenlaisiin muihin vallankäytön muotoihin. Ekofeministisessä tutkimuksessa, jonka piiriin huolenpidon estetiikkakin paikantuu, on tarkasteltu muun muassa lihansyönnin sukupuolittuneisuutta ja luokkasidonnaisuutta (esim. Adams 2015; Gruen 1993; Harper 2011). Liharuokakuvausten tarkastelussa kiinnostava kysymys onkin muun muassa se, miten eläimiin kohdistuva vallankäyttö liittyy ihmisten sosiaalisten järjestysten kanssa. *Avioliittosimulaattorin* keskeinen jännite on Ainin jatkuva pelko siitä, että Jussi perheineen toteaa hänet emäntäehdokkaana kelvottomaksi ja heittää ulos. Kanakeiton lämmittäminen taas on tehtävä, josta hyvän vaimoihmisen pitäisi selvittää.

LOPUKSI

Kirjallisuuden tuotantoeläinkuvausten tarkastelu vaatii tuotantoeläinten intressien, kokemusten ja kokemusperäisen tiedon sekä poliittisen kamppailun huomiointia. Vaikka eläinten standpointit lähtökohdakseen ottava Donovanin huolenpidon estetiikka antaa paljon välineitä tuotantoeläinkuvausten tutkimiseen, teorian standpoint-määritelmä ei juuri huomioi tuotantoeläinten kokemusperäistä tietoa tai poliittista kamppailua. Tuotantoeläinten kokemusperäisen tiedon lähestymisessä auttaa kuitenkin monille muille feministisille standpoint-tutkijoille, kuten Narayanille, hooksille ja Collinsille, keskeinen kaksoisnäköalan ajatus. Poliittinen kamppailu taas sisällytetään osaksi standpointin käsitettä muun muassa Hartsockin ja Weeksien standpoint-teorioissa.

Ehdottamani tuotantoeläinten standpointteihin keskittyvä lukutapa antaa kirjallisuudentutkijalle käytännön välineitä suhteuttaa tuotantoeläinkuvauksia todelliseen eläintuotantoon ja sen piirissä eläviin eläimiin. Se auttaa muistamaan, että todelliset tuotantoeläimet ovat tuotantoeläinkuvausten ensisijainen konteksti, ja että he ovat paitsi väkivallan uhreja, myös aktiivisia poliittisia toimijoita. Elävien tuotantoeläinten kuvausten lisäksi metodi sopii tuotantoläimistä valmistettuja ruokia kuvaavien tekstien analysoimiseen, sillä se auttaa lähes-

tymään tuotantoeläinten vaihtamista, spesismää sekä eläinten syömisestä kytköksiä muihin vallankäytön muotoihin.

Helinä Ääri (FM) työskentelee tohtorikoulutettava Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa. Tekeillä oleva väitöskirja käsittelee broilerikanojen representaatioita suomalaisessa kirjallisuudessa 1970-luvulta nykypäivään.

AINEISTO

A = Nieminen, Veera (2013) *Avoliittosimulaattori*. Helsinki: Tammi.

KIRJALLISUUS

- Adams, Carol J. (2015 [1990]) *The Sexual Politics of Meat. A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Bloomsbury.
- (2012) What Came Before The Sexual Politics of Meat. The Activist Roots of a Critical Theory. Teoksessa DeKoven, Marianne & Lundblad, Michael (toim.) *Species Matters. Humane Advocacy and Cultural Theory*. New York: Columbia University Press, 103–138.
- (1997) "Mad Cow" Disease and the Animal Industrial Complex. An Ecofeminist Analysis. *Organization & Environment* 10:1, 26–51.
- Adams, Deanna & Socha, Kim (2012) Shocking into Submission. Suppressive Practices and Use of Behavior Modification on Nonhuman Animals, People with Disabilities, and the Environment. Teoksessa Nocella II, Anthony J., Bentley, Judy & Duncan, Janet M. (toim.) *Earth, Animal and Disability Liberation. The Rise of the Eco-Ability Movement*. New York: Peter Lang Publishing, 159–173.
- Barad, Karen (2003) Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs. Journal of Women in Culture and Society*. 28:3, 801–831.
- Bracke, Sarah & Puig de la Bellacasa, María (2004) Building Standpoints. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 309–316.
- Colling, Sarat, Parson, Sean & Arrigoni, Alessandro (2014) Until All Are Free: Total Liberation through Revolutionary Decolonization, Groundless Solidarity, and a Relationship Framework. Teoksessa Nocella II, Anthony J., Sorenson, John, Socha, Kim & Matsuoka, Atsuko (toim.) *Defining Critical Animal Studies*. New York: Peter Lang, 51–73.
- Collins, Patricia Hill (1997) Comment on Hekman's "Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited": Where's the Power? *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 22:2, 375–381.
- (1991) *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. New York: Routledge.
- (1986) Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social Problems* 33:6, S14–S32.
- Davis, Karen (2014) Anthropomorphic Visions of Chickens Bred for Human Consumption. Teoksessa Sorenson, John (toim.) *Critical Animal Studies. Thinking the Unthinkable*. Toronto: Canadian Scholars' Press, 169–185.
- Donovan, Josephine (2016) *The Aesthetics of Care. On the Literary Treatment of Animals*. New York: Bloomsbury.

- (2006) Feminism and the Treatment of Animals: From Care to Dialogue. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 31:2, 305–329.
- García Selgas, Fernando J. (2004) Feminist Epistemologies for Critical Social Theory: From Standpoint Theory to Situated Knowledge. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 293–308.
- Gruen, Lori (1993) Dismantling Oppression: An Analysis of the Connection between Women and Animals. Teoksessa Gaard, Greta (toim.) *Ecofeminism. Women, Animals, Nature*. Philadelphia: Temple University Press, 60–90.
- Haraway, Donna J. (1997) *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan®_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience*. New York: Routledge.
- (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3, 575–599.
- Harding, Sandra (2004a) Introduction: Standpoint Theory as a Site of Political, Philosophic, and Scientific Debate. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 1–15.
- (2004b [1993]) Rethinking Standpoint Epistemology: What is “Strong Objectivity”? Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 127–140.
- (1993) *The Science Question in Feminism*. Ithaca: Cornell University Press.
- (1991) *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women’s Lives*. Ithaca: Cornell University Press.
- Harper, A. Breeze (2011) Connections. Speciesism, Racism and Whiteness as the Norm. Teoksessa Kemmerer, Lisa A. & Adams, Carol J. (toim.) *Sister Species. Women, Animals and Social Justice*. Urbana: University of Illinois Press, 72–77.
- Hartsock, Nancy C. M. (2004 [1983]) The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 35–53.
- Hekman, Susan (1997) Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 22:2, 341–365.
- Hirschmann, Nancy J. (2004 [1997]) Feminist Standpoint as Postmodern Strategy. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 317–332.
- Holopainen, Jari & Helama, Samuli (2014) Ilmastomuutos, sfääri ympärillämme. *Paatos* 1/2014. <http://www.paatos.fi/vanha/2014-01/ilmastonmuutos.html#r9> (haettu 23.5.2019).
- hooks, bell (1989) Choosing the Margin as a Space of Radical Openness. *Framework: The Journal of Cinema and Media* 36, 15–23.
- (1984) *Feminist Theory. From Margin to Center*. Boston: South End Press.
- Intemann, Kristen (2015) Feminist Standpoint. Teoksessa Disch, Lisa & Hawkesworth, Mary (toim.) *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. New York: Oxford University Press USA. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4310788>, 261–282.
- Jaggar, Alison M. (2004 [1983]) Feminist Politics and Epistemology: The Standpoint of Women. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 55–66.
- Kappeler, Susanne (1995) Speciesism, Racism, Nationalism... or the Power of Scientific Subjectivity. Teoksessa Adams, Carol J & Donovan, Josephine (toim.) *Animals & Women. Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press, 320–352.
- Kheel, Marti (1995) License to Kill: An Ecofeminist Critique of Hunters’ Discourse. Teoksessa Adams, Carol J & Donovan, Josephine (toim.) *Animals & Women. Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press, 85–125.
- Lenz, Brooke (2004) Postcolonial Fiction and the Outsider Within: Toward a Literary Practice of Feminist Standpoint Theory. *NWSA Journal* 16:2, 98–120.
- Lugones, Maria & Spelman, Elizabeth (1983) Have We Got a Theory for You! Feminist Theory, Cultural Imperialism and the Demand for “the Woman’s Voice”. *Women’s Studies International. Forum* 6:6, 573–581.
- Matero, Johanna (2004 [1996]) Tieto. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 245–269.

- Mustikka, Minna (2011) *Nupoutuskivun vaikutus vasikan hyvinvointiin*. Eläinlääketieteen lisensiaatin tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Narayan, Uma (2004 [1989]) The Project of Feminist Epistemology: Perspectives from a Nonwestern Feminist. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 213–224.
- Nocella II, Anthony J., Sorenson, John; Socha, Kim & Matsuoka, Atsuko (2014) Introduction: The Emergence of Critical Animal Studies. The Rise of Intersectional Animal Liberation. Teoksessa Nocella II, Anthony J., Sorenson, John, Socha, Kim & Matsuoka, Atsuko (toim.) *Defining Critical Animal Studies*. New York: Peter Lang, xix–xxxvi.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Pels, Dick (2004 [2001]) Strange Standpoints, or How to Define the Situation for Situated Knowledge. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 273–289.
- Puig de la Bellacasa, María (2017) *Matters of Care. Speculative Ethics in More than Human Worlds*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Rojola, Lea (2015) Kaikki se uskoo, kaikki se toivoo, kaikki se kärsii. Teoksessa Aaltola, Elisa & Keto, Sami (toim.) *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into, 151–169.
- Rojola, Sanna (2000) Donna Haraway – Mieluummin kyborgi kuin jumalatar. Teoksessa Anttonen, Anneli; Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.) *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino, 137–160.
- Rolin, Kristina (2005) Tutkimuksen näkökulmasidonaisuuden paradoksi. Teoksessa Husu, Liisa & Rolin, Kristina (toim.) *Tiede, tieto ja sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus, 97–111.
- Ronkainen, Suvi (2000) Sandra Harding – Sijoittautumisen ja sitoutumisen tietoteoreetikko. Teoksessa Anttonen, Anneli, Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.) *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino, 161–186.
- Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.
- Ruddick, Sara (2004 [1989]) Maternal Thinking as a Feminist Standpoint. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 161–167.
- Sandoval, Chela (2004 [1991]) U.S. Third World Feminism: The Theory and Method of Differential Oppositional Consciousness. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 195–209.
- Saresma, Tuija (2010) Kokemuksen houkutus. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 59–74.
- Smith, Dorothy (1997) Comment on Hekman's "Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 22:2, 392–398.
- (1974) Women's Perspective as a Radical Critique of Sociology. *Sociological Inquiry* 44:1, 7–13.
- Vance, Linda (1995) Beyond Just-So Stories. Narrative, Animals, and Ethics. Teoksessa Adams, Carol J. & Donovan, Josephine (toim.) *Animals & Women. Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press, 163–191.
- Virokannas, Elina (2017) Eriarvoisuuden kokemuksia ja hallinnan suhteita hyvinvointipalvelujärjestelmässä. Huumeita käyttävien naisten "standpoint". *Yhteiskuntapolitiikka* 82:3, 274–283.
- Weeks, Kathi (2004 [1998]) Labor, Standpoints, and Feminist Subjects. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 181–193.
- Wylie, Alison (2004 [2003]) Why Standpoint Matters. Teoksessa Harding, Sandra (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual & Political Controversies*. New York: Routledge, 339–351.

ON THE BOUNDARY OF TWO WORLDS. FARMED ANIMALS' STANDPOINTS IN LITERATURE CRITICISM

Feminist standpoint theories offer tools to literature criticism focusing on farmed animals. Josephine Donovan's aesthetics of care – described by Donovan as animal standpoint criticism – takes the standpoints of the animals as vantage points for researching their representations. Donovan's theory is largely based on Georg Lukács' notion of standpoint, but it does not discuss much with feminist standpoint theories. In this article I propose a new method for analysing farmed animals in literature. The proposed method is partly based on Donovan's aesthetics of care and partly on the writings of standpoint feminists, most importantly the works of Sandra Harding, Nancy Hartsock, and Uma Narayan. I will employ this method to analyse representations of calves and chickens in Veera Nieminen's novel *Avoliittosimulaattori* (2013). I suggest that a definition of standpoint for studying farmed animals in literature should include their interests, experiences, experiential knowledges, and struggles, together with the researcher's work to analyse and formulate the standpoints of the animals intelligible for others.

KEYWORDS: AESTHETICS OF CARE, FARMED ANIMALS, STANDPOINT CRITICISM